

FOLYÓIRATOK SZEMLEJE.

Az Ujság. 1913. évf. 101., 102., 103. sz. — *Kozma Andor: Báró Eötvös József, a költő.* (Felolvasta az Akad. 1913 ápr. 27-i nagygyűlésén.) Eötvös költői munkássága a gondolkozás és csalhatatlan erkölcsi érzék világával vezet át a szerencsések és szenvedők küzdő táborán. Célzata nemzeti, de magyarságából hiányzik az intimitás; előtte jár nemzetének s szava sohasem hízeleg, csak előre sürget. Magas szelleme s társadalmi helyzete folytán is előkelő; demokrata ugyan, affektálatlan őszinteséggel; de élet-körülményeinél fogva közelebb áll a társadalom felsőbb rétegeihez: «épen ezért ismeri és rajzolja élesebben az úri bűnököt s épen ezért becsüli túl nem egyszer a népi erényeket.» Nem általános emberi forradalmár, hanem nemzeti reformer; művészetével is nomzete irányítását célozza. A karthauzi még nem iránymű: egy gazdag, ifjú költő lélek korlátozatlan kitörése, a genialis ifjúság mámorja; Betty szerelmi története, a regény harmadik részében, már kész írásművészet. Az úri kedvtelés, meg a női szerelem mésalliance-a később is érdekli Eötvöst, de már akkor nem mint örök emberi tragikus téma, hanem mint súlyos közügyi vonatkozásokkal bíró probléma. A Falu Jegyzője: első nagy lépése a költői irányzatosság felé: vádirat, de nem gúnyirat; erkölcsi és irodalmi értékét is a költő haragjának szent volta adja meg. Magyarország 1514-ben: már oly irói erényeket mutat, melyek csak a történeti regényekben próbálhatók ki; egy keresztül-kasul meghasonlott boldogtalan nemzet képét festve, elemi erővel érteti meg az olvasóval, hogy a történelmi korszak, melybe vezet, egy rettenetes decadentia kora; jellemrajza olyannyira egyénítő és eleven, hogy a regényből merített emlékek az olvasót mint átélt veszedelmek foglalkoztatják. A Nővéreken is az arisztokratikus kevélységre hárítja Eötvös a népvadulásért viselendő felelősséget. E regény különben szintén irányzatos: a nevelésnek pozitív hatása vajmi csekély, de ártalma nagy lehet. Beszélyeiben is, melyek jobbára népi tárgyúak, hű marad regényírói modorához. Különösen kiemeli Kozma a Novella c. beszélyt, mely a külföldön járó magyarnak felbátorodását, nemzeti erőnkben való bizalma felébredését példázza. Drámáival futólag végezve, a Gondolatok költői jellegét hangoztatja; nem kieszelések azok, hanem ihletések eredményei s a lényegükkel egyező szép formától, melyben kifejeződtek, nem is választhatók el. Verset aránylag keveset írt, de azok prózai művei nélkül is fényes helyet biztosítanak számára halhatatlan költőink közt, s költői egyénisége jellemző szépségeit is csonkítatlanul kitüntetnék. Különösen

magasra becsüli Kozma a Megfagyott Gyermekeket; s nem tud elképzelni «oly okos és tudós bírálatot, melyet, ha e vers szépségét akarná kétségbe vonni, diadalmasan el ne mosnának mindnyájunk könnyei.» A Bucsút, a Himnusszal és Szózzal egy sorban, a magyar nemzet legnagyobb ünnepi énekének tartja. (Ez kétségkívül túlzás.)

Adalékok Zemplénnvármegye Történetéhez. 1913. évf. 1. sz. — Kazinczy Béla: *Kazinczy Péternek és feleségének végrendelete 1679-ből.* Magyar nyelvű okiratszöveg. — **Dongó Gy. Géza:** *Kazinczy Ferenc jegyzetei vármegyének levelestárának tárgymutatóiban.* Apró hivatalos följegyzések. — **Szomorú szüret.** Dely László mihályi prédikátor kesergő verse 1768-ból. Panaszkodik a rossz termés miatt.

Akadémiai Értesítő. 1913. évf. 4. sz. — Viszota Gyula: *Jelentés gróf Széchenyi István Naplóinak kiadásáról.* Sz. összes kéziratait titkára, Tasner Antal örökölte. Ennek halála után, 1876-ban, örökösaitől az Akadémia szerezte meg. Így jutottak Naplói is az Akad. birtokába. A Naplók Zichy Antal-féle kivonatos kiadása ma már egyáltalán nem felel meg a tudományos követelményeknek. V. Gy. áttanulmányozta a kéziratot nagy anyagot s javaslatot tesz annak kiadása iránt, olyképen, hogy a Szily Kálmán indítványára és szerkesztésében 1904/5-ben megindított «Gr. Széchenyi István Munkái. II. sorozat»-ba illesztessék bele, az eddigi kiadványok folytatásául. 3617 oldalnyi írott szövegről van szó; nyomtatásban vagy öt negyven-íves kötetet tenne ki. — *A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyveiből.* Az igazgatótanács első ülése (1913 márc. 6.): Semsey Andor 100,000 forintos alapítványa kamatait az akad. Nagy Szótár költségeinek a fedezésére fordítja. Concha Győző jelentése alapján az Elnökség megbíztatik, hogy Görgey István két kéziratot munkája kiadásáról intézkedjék; e munkák: «Görgey Artúr ifjúsága» és «Görgey A. számkivetésben»; mindkét munka főbecsét a levelek alkotják, melyeket Görgey Artúr a tulli katonai iskolába lépésétől fogva 1848 elejéig, továbbá klagenfurti internálásától fogva 1867-ig főleg rokonaihoz írt; e levelek «nemzetünkre nézve a lélek mélységeiből fakadó oly revelatiók, melyekhez hasonlóban Rákóczi Ferenc Confessiója óta része nem volt. Az erős jellemnek, a páratlan erkölcsi magaslatnak megragadó bizonyosságai e levelek.» — *Ferenczi Zoltán beszéde a Petőfi-emléktábla leleplezésekor Veszprémben, 1913 március 9-én.* P. S. kétszeri, rövid veszprémi tartózkodása emlékéet eleveníti föl. Az elsőnek (1842 nov. 4—5. éjjele) emléke a Vadonban c. szép kis költemény. A másodiknak (1848 márc. 4—6) Naplója egy nevezetes paszszusa: ott értesült u. i. Lajos Fülöp elűzéséről s a francia köztársaság kikiáltásáról.

Budapesti Hirlap. 1913. évf. 89. sz. — Vas Gereben kiadatlan levele Pompéry Jánoshoz (Bécs, 1846 aug. 27-i kelettel). Egy-két kisebb jelentőségű irodalmi hír Fánecsy Lajosról, Frankenburgról és P. Horváth Lázárról.

Bulletin Bibliographique et Pédagogique du Musée Belge. 1912. évf. 32. l. — Egy névtelen röviden ismerteti a Gragger Róbert szerkesztésében megjelent Philologiai Dolgozatokat (1912.).

Corvina. 1913. évf. 13. sz. — *Haraszi Károly: A legelső pesti antiquar könyvkereskedés és kölcsönkönyvtár a XIX-ik század elején.* A legelső fővárosi antikváriumot 1815 április 17-én engedélyezte Pest város tanácsa Ivanics Zsigmond könyvtáros számára. Az úttörő ódon könyvkereskedőnek új könyveket nem volt szabad árulnia. Ugyanő egy kölcsönkönyvtár felállítására is kapott engedélyt s vele egyidőben mások is nyitottak kölcsönkönyvtárt Budán és Pesten, de ezek a vállalatok nem virágoztak fel.

Debreceni Protestáns Lap. 1913. évf. 13., 14., 15. sz. — *Erdős Károly: Bullinger Henrik és Fejértóy János levelezése.* Bullinger Henrik (1504—1575) zürichi lelkipásztor kora teologusaival folytatott nagyarányú levelezésével erősen előmozdította a reformáció terjedését. A magyar reformáció vezető emberei is élénk összeköttetést tartottak fenn vele. A cikk Fejértóy Jánosnak hozzá intézett négy levelét közli a zürichi áll. levéltárból (1551 és 1555 közötti időből), melyek a hazai reformáció akkori állapotáról élénk felvilágosítást nyújtanak s mellékesen Sztárai reformátori munkásságát is érintik. Fejértóy egyideig Oláh Miklós esztergomi érsek és magyar cancellár mellett teljesített titkári tisztelet, melyet 1553-ban nősülési szándéka és protestáns rokonszenvei miatt tett le.

Deutsche Literaturzeitung. 1913. évf. 15. sz. — *Rácz Lajos* elismeréssel ismerteti Bleyer Jakab Gottsched hazánkban (1909.) és Hazánk és a német philologia a XIX. század elején (1910.) c. könyveit.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1913. évf. 5. sz. — *Papp Ferenc: Báró Kemény Zsigmond ifjúkora.* (I.) Kolozsvárott az 1834. 5-ik évi országgyűlés idején. Kemény 1834-ben hagyta el az enyedi kollegiumot s Kolozsvárott, az országgyűlési ellenzók gyűlőhelyén, mint Szász Károly ifjú barátja és báró Kemény Dénes unokaöccse kivételes figyelemben részesült. Mély nyomot hagytak egyéniségén az akkori és ottani irodalmi és művészeti mozgalmak is, melyekben lehetetlen föl nem ismerni a romantikus világnézet megnyilatkozását. Megismerkedik Méhessel és Brassával, rokonszenvez Bölöni Farkas Sándorral és Szentiváni Mihállyal. Valószínű, hogy a színművészet nemesebb hatása alól som zárkózott el. Befolyással van rá Wesselényi szereplése is, kit a korteskedésről szóló röpiratában titánszerű egyéniségnek nevez. Az országgyűlés feloszlása után Magyarkapudra vándorodik. — *Trostler József: Vajda Péter és a német romanticizmus.* (Bef.) Novalis nemcsak himnuszaival gyakorolt hatást Vajda költszetére, hanem Heinrich von Ofterdingen-jével is, mely Vajda Tárcsai Bendéje mintájának tekinthető. Természetesen van eltérés is a két mű között. Igazi keleti színezést a magyar szépprózában Vajdánál találunk először, aki itt is Novalishoz kapcsolódik, de sok más forrásból is merít. Más műveire vo-

natkozó egyéb forrásai közül megemlíthető, hogy Werner Zakariás Attila c. drámája Vajda Buda halála c. színdarabjára és Hildegunda meg Attila halála c. elbeszélésére hatott. — *Váczy János* bírálja Péchi Simonnak Szilády Árontól sajtó alá rendezett kiadását. Sajnálatosnak tartja, hogy a kiadás a mai helyesírást használja, s hogy a szöveget a kiadó nem hasonlította össze a kalocsai érseki könyvtár példányával. Így most nem tudjuk, hogy a kiadatlan kézirat csak másolat-e vagy jobb szöveg a kiadottnál. (V. ö. folyóiratunk 379. l.) — *Papp Ferenc* Gyulai Pálnak Bírálatok (1867—1903) c. munkáját ismerteti. (Irod.: I. 122.) — *Gálos Rezső*: *Szemere Pál forrásaihoz* címen az El ne felejts, Hűség, Midőn az est, Epedés, Éjjeli c. versek német megfelelőit mutatja ki. — *Gálos Rezső* szerint Kisfaludy Sándor Kesergő Szerelmének 70. sz. dala Bürger, Die Umarmung c. versére emlékeztet. — *Kardos Lajos* azt erősítgeti, hogy Arany János Bolond Istókjának I. énekében is önéletrajzot kell látnunk. — *K. E. Berczik Árpád* színműveinek Kéki Lajostól sajtó alá rendezett kiadását ismerteti egy pár sorban. (Berczik Árpád színművei. Teljes kiadás. Öt kötet. Budapest, 1912.) — *Bittenbinder Miklós* pedig Fleischmann Gyulának A cigány a magyar irodalomban c. dolgozatáról ír röviden. (Irod.: I. 509.)

Erdélyi Múzeum. 1913. évf. 2. sz. — *Biró Vencel*: *Vass József* (1813—1873). Összefoglaló, alapos méltatása történetirodalmunk egykori derék munkásának. — *Kristóf György* Császár Elemér Ányos-életrajzát bírálja. (Irod.: II. 166.)

Élet. 1913. évf. 17. sz. — *Pitroff Pál* ismerteti Pintér Jenő magyar irodalomtörtének újabb két kötetét (1772—1831.).

Genealogiai Füzetek. 1913. évf. 1. sz. — *Ferencki Sándor*: *Fáji János naplójának családtörténeti adatai*. Ismerteti Fáji János (1703—1757.) alvinci ref. lelkész kéziratosa följegyzéseit, melyek a XVIII. század első felének műveltségi állapotaira élénk fényt vetnek.

Huszdik Század. 1913. évf. 4. sz. — *Schöppfin Aladár*: *Szépirodalmi szemle*. A Huszdik Század szerkesztősége időnkint összefoglaló méltatást ad közre a magyar szépirodalom fontosabb újdonságairól, főleg azért, «hogy az újabb irodalmi produkcióból mi tekinthető az efemer szórakozási szemponton túlmenő kortörténeti és társadalomfejlődési dokumentumnak is». A lírában, Schöppfin Aladár megállapítása szerint, alig történt valami lényegesen új dolog. Ady Endre költeményein kívül csak Babits Mihály és Kosztolányi Dezső néhány szép verse válik ki a nagy verstömegből. «Ady versei mellett a legutóbbi esztendőben alig volt számottevő lírai újdonság. Jó költőknek néhány szép verse, két-három verseskönyv, amelyet szívesen elolvastunk, de ma, hónapok mulva alig emlékezünk reájuk». Elbeszélő költészetünk nincs; annál nagyobb súlyú a műfordítások sorában Babits Mihály Dante-fordítása. A regényírók közül, abban az értelemben, hogy a regény a magyar élet rajzolója és a mai magyarságot foglalkoztató

problémák tükre legyen, Móricz Zsigmond tünik ki, továbbá Kaffka Margit, akinek regényírói tehetségéről nagy elismeréssel nyilatkozik a cikkíró.

Irodalomtörténeti Közlemények. 1913. évf. 1. sz. — *Reza Dezső: Petőfi első székesfehérvári felléptéhez.* Petőfi inasszerepéről a Párisi Naplopó c. darabban 1842 nov. 10-én. — *Sz.: Petőfi—Rájnis—Pláto* címen Petőfi Salgója egyik képes formában kifejezett gondolatának párojaira mutat rá. — *Harmos Sándor: Csokonai lírája.* Szerző szerint fölösleges Csokonai verseit elégiákra és egyéb műfajokra osztani. Elégedjünk meg az eredeti csoportosítással, mely szerint Csokonai lírai darabjai ódákra és dalokra oszlanak. Maga a költő, úgymond, a Lilla-dalokat tartotta legtöbbször ez az ítélete megdönthetetlen. — *Dézsi Lajos: Régi magyar verseskönyvek ismertetése* (II.) címen a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum XVII. századi kéziratos könyvének, a Vasady-codexnek leírását adja; egyben négy éneket is közöl belőle. A jelzett codex egyes darabjai a Szegedy Gergely-féle Énekeskönyvből valók, mások a Bornemissza-féle Énekek gyűjteményéből vagy a Cationale Catholicumból. Legbecesebb darabja a Szilágyi és Hajmási-ballada változata, mely bővebb és helyenként romlatlanabb szöveget nyújt, mint a Csoma-codex (V. ö. R. M. K. T. VII. 170. l.) — *Fóti József Lajos: Góg és Magóg* című dolgozatának eredményei ismeretesek szerzőnek az Ungarische Rundschau 1912. évf. 3. sz.-beli értekezéséből; az Anonymusra vonatkozó megállapítás vázlata magyarul is megjelent u. a. szerzőnek a Heinrich-Albumban kiadott cikkében: A német történeti kutatás és az Anonymus-problema. (Az itt jelzett két cikk ismertetését l. folyóiratunk 1912. évf. 400. és 497. l.). — *Szigetvári Iván: Bod Péter mint versíró* címen ugyane tárgyról írt dolgozatához közöl helyreigazító megjegyzést. — *Kovács Dezső: A XVII. századi magyar líra klasszikus vonatkozásai* alapján megállapítja, hogy az előző korhoz képest a XVII. század ismeretköre bővült, ízlése s a szerelmi líra színezete megváltozott. — *Badicz Ferenc* Gyöngyösi Istvánnak Andrassy Miklóshoz intézett s az 1673—75. évekből való eddig kiadatlan tíz levelét közli, melyek azonkívül hogy a költő életviszonyairól tájékoztatnak, egyben költeményei keltének meghatározásához is adalékokat szolgáltatnak. — *Trostler József* ifj. Wesselényi Miklós bárónak Vimpsch Leocadia asszonyhoz írt négy német levelét teszi közzé. — Azután *Horváth Istvánnak* Mindennapra Szolgáló Jegyzőkönyvéből (1806.) az ötödik közleményt kapjuk. Sok szó esik benne Vitkovicsról, Verseghyről és Révairól. Itt adja magyarázatát annak is, hogy miért írja nevét a végén csupán t-vel: «h bötüvel tsak a' Barbarus századok hosszabbították meg, mellyek a' nyelv történetének bizonytsága szerént mindeneket lehelleles bötükkal öszve meg öszve tömtek». — *Hajnáci Iván* három darab Bocatius-levelét, *Kemény Lajos* Antonius Cassoviensis életéhez néhány adatot, *Harsányi István* pedig Egy Szegény Mendicans Szűrít Így Dítsiri címen egy valószínűleg 1711-ből való verset közöl.

Katholikus Szemle. 1913. évf. 5. sz. — Cz. ismerteti Dudek János Pázmány-jellemzését. (Pázmány Péter fejlődése. 1913. Irod. : II. 255.)

Magyar Figyelő. 1913. évf. 8. sz. — *Huszár Vilmos: Az irodalmi hatás nemzetközi jellege.* A hatás fogalmát elkülöníti az utánzásétól; az igazi hatás sokszor nem is bizonyítható részlet-átvételekkel, szöveg-idézetekkel. A hatás főfeltétele bizonyos predispozíció az inspirált egyén lelkében. Cikkíró a nemzetközi hatások érdeklik; megállapítja, mint jutnak európai hegemoniára a nemzeti irodalmak egymásután: a latinon át közvetített görög, majd az olasz, a spanyol, a francia; a «déli litteraturáké» után az északiaknak (angol, német, orosz stb.) nemzetközi erős hatása következik, mely a XIX. században éri el tetőpontját. Példaként a regény s a precieus modor európai vándorútját mutatja be röviden.

U. i. 9. sz. — *Marczali Henrik: Gróf Széchenyi István és Anglia.* A 18. század közepe óta Anglia divatban volt hazánkban. Széchenyi Ferenc 1786-ban járt ott. Fia sokat olvasott Angliáról, mielőtt 1815-ben először utazott ki; Páris után London ekkor még nem igen tetszett neki. Úgy találta, három dolgot kell eltanulnunk az angoloktól: alkotmányt, lótenyésztést, gépeket; az ipar fontosságát felismeri, de Magyarország indusztriálását nem kívánja. 1822-i hosszabb ott tartózkodása alatt főképp a lovak és lóversenyek iránt érdeklődik. 1832-i útján ismerkedik meg Clarkkal s meghívja a lánchíd építésére; meglátogatja a nagy gyárvárosokat. 1837 elején gépek s gőzhajó beszerzése végett megy ki újra; mint hivatalos személy a legelőkelőbb körökben forog; eddig csak az intézményeket s a közszellemet csudálta, most e csodálat a külsőségekre is kiterjed s angomania lesz belőle. E hosszú ott tartózkodása és az Aldunán végzett munkája teszik ismertté nevét Angliában. Az angol példa hatása világítja meg helyesen Kossuth-tal való antagonizmusát is. Reá az angol alkotmány és élet fokozatos fejlődése volt varázsos hatással: Kossuthra a francia forradalom példája hatott. Szellemi összeköttetését végig fenntartotta Angliával. — *Horváth János: Kurucdal-pör.* Tájékoztató Tolnai Vilmosnak és Riedl Frigyesnek a Thaly-féle kurucköltevényekre vonatkozó megállapításairól. — Névtelen ismertetés *Pintér Jenő* magyar irodalomtörténete újabb két kötetéről. (1772—1821.)

Magyar Nyelv. 1913. évf. 4. sz. — *Simai Ödön: Kazinczy Ferenc nyelvújítása.* (XXIX.) K. nyelvújításának egyik indoka az is, hogy ízlésre akarta nevelni nemzetét. Természetes ellenfele volt hát a parasztos ízü alkalmi versifikálásnak s mindannak, amit ő a «debreczeniség» gyűjtőneve alá foglalt. De kétségtelenül túloz; gyors és hibás általánosítással nagyítja a debreczeniek s általában ellenfelei orthologizmusát; holott abban sokszor meglepő jelenségekre bukkanhatunk. Így pl. Látzai József, Kazinczyék egyik bűnbakja, egy helyen a gyökérelvonást ajánlja új szóalkotásra. Irodalomtörténetünk, mely sokáig Kazinczyék szemüvegén át nézte e kor szereplőit, emiatt mondott érdemetlen kárhozzátást nyelvünk nem egy értékes munkásáról. Következik azon támadások ismertetése, melyek Ka-

zinczyt a Debreczeni Grammatika hívei részéről érték; úgymint: egy, előbb Szaklányi Zsigmondnak tulajdonított, de kétségskívül Hunyadi Ferencről származó gúnyirat; az erdélyi M. Nyelv-mívelő Társ. Munkáinak Első Darabja-beli nyilatkozatok; s végül Pethe Ferenc Gazdaságot Tzézoló Ujságjának (1796) Bartzafalvi ellen irányított gúnyolódása. — *Sági István: A két legrégebb magyar nyelvű nyomtatványt* ismerteti. — *Vargha Damján febr. 18-iki előadása ismertetése.* Megtalálta a Nádor-cod. 287—289. és a Nagyszombati cod. 355—357. lapjain található bűnjegyzék közös forrását az oszeggi (csehországi) ciszt. r. kolostor egy 14. sz. kéziratában. Érdekes adat, hogy a nyelv bűnei közt a NagyszC. az «igrich bezed»-et, a NádC. az «igrecseegh»-et is említi. — *Décsi Lajos: A Gyulafehérvári Glosszák forrásához.* Az egyik ötsoros glossza latin eredetije (a «Jesus» nevet kiadó akrosztichon), melyre Erdélyi Lajos mutatott rá (M. Nyelv IX: 72), némi eltéréssel a Nyirkállói Tamásnak tulajdonított «Stilus curiæ sub Mathia I. rege» c. kéziratban is megvan.

Magyar Nyelvőr. 1913. évf. 4. sz. — *Simonfi János: Az irodalom szó története.* (III.) A szó egyik legelső terjesztője Toldy Ferenc volt (Figyelmező, 1840 okt. 27). 1841-ben már alig van lap, mely ne használná; a Tud. Gyűjtemény s a Tudománytár ragaszkodik még a latin szóhoz. Az Athenæumnak s Kossuth Pesti Hírlapjának a hatása alatt végkép meggyökeresedik. Az Akadémiában Toldy ajkáról hangzik el először (1841 márc. 1.) Csató Pálról mondott beszédében. A Kisfaludy-Társaság 1841 szeptemberében, a Toldytól készített új szabályzatban már a «Magyar Szépirodalmi Intézet» mellékémet veszi fel. Ugyancsak Toldy bírálatot ír a szóról (Athenæum, 1841. II: 2. és 5. sz.) Szóbirálatok c. cikkében, mely a nyelv-újítás egynehány alkotását veszi bírálat alá. Szótárak közt a Ballagi-féle 1843-iki német-magyar szótár veszi fel először. 1840—1845 közt fel-felbukkan az «iralom» változat is, de csakhamar végkép leszorul. — *Sebők Lajos: A magyar szókincs hontalanjai.* Tolnai Vilmos az Akad. Ért. mult decemberi füzetében számolt be a Nagy Szótár gyűjtőmunkálatairól. E munkálatok alapelvei ellen van kifogása a cikkírónak. Helyesebbnek tartaná, ha nem 1750-től, hanem már a XVIII. század elejétől kezdve dolgoznák fel a nyelvi anyagot, mert e század első felének irodalmával minden eddigi gyűjtés a legmostoháiban bánt el; féltő, hogy örökre kiaknázatlan marad e gazdag anyag. Másik kifogása az ellen van, hogy a XIX. század irodalma csak válogatva kerül a szótárba, s nem látja világosan a kiválasztás vezérelveit. — *Nyelvünk válsága* közös címen: 1) *Rákosi Jenő: Az idegen clem beáradása* (Kivonat a Kisfaludy Társ.-ban febr. 9-én tartott előadásból; R. J. nem fél a nyelvünkbe újabban beáramló idegen clemektől, bízik benne, hogy nyelvünk fölveszi belőle, ami szükséges, kiveti, ami nem az); 2) *Sebestyén Károly: A magyar nyelv vadhajtsái* (a Budapesti Hírlapból átvéve. A héber, lengyel és német torz-keverékű tolvajnyelv terjedése ellen szólal fel); 3) *Molnár Ferenc: Pesti gyerekek* (Mikszáthtal kapcsolatos anekdotikus apróság); 4) *Heltai Jenő: Budapesti argó* (ügyes szatira. A két utóbbi közlemény a Pesti Futár karácsonyi számából átvéve). --

Kardos Lajos: Révai irodalomtörténete (a Rubinyi-féle kiadvány ismeretése).

Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1913. évf. 4. sz. — *Zsilinszky Mihály: Széchenyi István nemzetiségi politikája.* Széchenyi a magyarság legnagyobb veszedelmét az európai viszonyokat kellően nem ismerő tudatlanságban, az üres hazafiaskodásban s a nemzetiségek gögös lenezésében és erőszakos magyarosításában látta. Parancsunkra senki sem fog nemzetiségéből kivetkőzni. Vajjon mi magyarok túrnók-e, ha az erőszak meg akarja fosztani nyelvünköt? Múltányosan csak azt lehet kívánni, hogy a hivatalos nyelv a magyar legyen, de a családi élet körébe beleavatkozni nem szabad. Beolvasztó erővel csak a szellemi fensőbbség és a szeretetreméltó magatartás hat, nem pedig a vitézkötések erőszakos felvarrása és a piros-fehér-zöld színek tarkasága... Széchenyit e nézeteiért az egykorúak elítélték.

Mathematikai És Physikai Lapok. 1912. évf. 5—8. sz. — *Gulyás Károly: Gróf Teleki Sámuel levelezése külföldi matematikusokkal.* Huszonkét, latin és francia levelet közöl, melyeket Gróf Teleki Sámuel (1739—1822) erdélyi kancellár, a marosvásárhelyi Teleki-könyvtár alapítója, Bernoulli Jánossal, Bernoulli Dániellel, Clairout-val és La Condamine-nel váltott 1761 és 1769 között. Az 1764 ápr. 4-én kelt levélben írja Teleki: «Outre mes études de Mathématiques je travaille encore à une nouvelle édition d'un Poëte Latin du XVe Siècle qui est fort estimé et dont on n'a pas encore donné une édition complete.» A meleg hangú levelekben gyakran van szó Telekinek tanulmányúton levő ismerőseiről is.

Nemzeti Névelés. 1913. évf. 4. sz. — *Berta Ilona: Petőfi, a költők költője.* Idézetekkel gazdagon tarkított alkalmi népszerű elmefuttatás. Hogy miért a költők költője Petőfi? Mert csatázik verseivel a század minden nemesebb törekvéseért. Az életet a maga nagy értékével ő mutatta meg nekünk legvilágosabban. Fölfedezte nekünk magyar költői hevével a magyar alföldet. Családi érzése hű, erős és gyöngéd.

Népszava. 1913. évf. 103. sz. — *Révész Mihály: A Marseillaise és szerzői.* Ismerteti Verseghy Ferenc Marseillaise-fordítását, továbbá Gáspár Imre és Csizmadia Sándor Munkás-Marseillaise szövegeit, melyek a magyar szociáldemokraták forradalmi indulóivá lettek.

Nuova Antologia. 1913. évf. 618—621. l. — *Nemi* ismerteti Kont Ignác cikke (Bulletin Italien. 1913. 1. szám) alapján Kaposi József Dante Magyarország c. könyvét.

Nyugat. 1913. évf. 7. sz. — *Halász Imre: A Széchenyi irodalomhoz.* Bagyó János könyvét (Gr. Széchenyi István közlekedésügyi reformja és tevékenysége) ismertetve, némely, kritikátlan magasztalásokból származó

balítéletet akar helyreigazítani. Sz. kényszerűségből sokat elhallgatott, különben a cenzura szóhoz sem engedte volna jutni. Egyik legsűrűbben visszatérő gondolata, hogy minden hátramaradásunknak egyedül magunk vagyunk az okai. Kénytelen volt hallgatni a kormány hibáiról s minden mulasztást a nemzet vállaira rakni. «Ezért hagyta oldalvást a politikai kérdéseket, ezért irányozta a benne rejlő fékezhetetlen tetterőt mindenekelőtt a társadalmi faktorokkal megvalósítható célokra, ezért irányította még a feudalizmus ellen irányzott ostromát is a legkirívóbb s közgazdaságilag legkárosabb intézmények (pl. az ősiség) ellen, melyek a bécsi kormány hatalmi körét nem érintették.» Tévhitek forognak közkezen Sz.-nek a közteherviselésre és robotmegváltásra vonatkozó álláspontjáról is. «Sem a közteherviselést, sem a jobbjágyoknak politikai jogokkal való fölruházását, sem a robot megszüntetését, sem végül a kormányfelelősség megvalósítását Sz. nem vette föl belátható időben megvalósítandóul kitűzött programja keretébe.» A Polit. Programtöredékekben foglalt híres jóslata miatt látnoki erőt szoktak neki tulajdonítani; holott a cikk-író szerint Sz. nem olyan forradalomtól félt, a milyen bekövetkezett; hanem «a parasztnak a földesurak, a vagyontalanoknak a vagyonosak elleni támadását, az utóbbiaknak kifosztását és legyilkolását» értette «forradalom» alatt.

U. i. 9. sz. — *Szabó Dezső: Újabb irodalmunk és legújabb irodalomtörténetünk.* A Műveltség Könyvtára-beli Magyar Irodalomtörténet bírálata. — *Ignotus: Lehr Albert.* Meleghangú méltatás abból az alkalomból, hogy L. A. most lett hetven éves.

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. 1913. évf. 17. sz. — *Király György: Ifjúsági könyvtáraink ügye.* A Szemák-féle ifjúsági könyvjegyzék alapos bírálata. Cikkíró kimutatja, hogy még a Bach-korszakbeli Organisations-Entwurf is emelkedettebb szellemű és modernebb felfogású az ifjúsági könyvtárakkal szemben, mint pl. a Szemák-féle irányzat, mely sem a pedagogia igazi követelményeire, sem a nemzeti kultúrára, sem az irodalmi szempontokra nincs tekintettel. Jellemző e könyvjegyzékre, hogy remekíróink közül összes műveivel egyedül csak Arany János van fölvéve! E katalógus mostani alakjában veszélyt hoz könyvtárainkra és közoktatásunkra. (V. ö. Irod. : II. 249.)

Pesti Hírlap. 1913. évf. 105. sz. — *Váry Rezső: Bacsányi János.* Bacsányi életének és költészetének népszerű ismertetése.

Protestáns Szemle. 1913. évf. 4. sz. — *Jeszzenszky Károly: Magyar húr a tót nép szívében.* Közöl három történeti vonatkozású tót költeményt magyar verses fordításban. Állítólag mind a három tót dal (Mátyás király nótája, Mátyás király harangja, Mátyás király halála) a XV. századból való. (Cikkíró a szövegek hitelességéről nem nyújt kielégítő felvilágosítást.) — *Péter Mihály: Gálszécsi István és működésének első nyomai.* Az eddig megjelent adatok összefoglalása, kiegészítve egy-két új adalékkal. —

Kristóf György ismerteti a Széchenyi eszmevilágáról szóló kötetet (Irod. : II. 290.), *Sz. M.* a Székács-émlékkönyvet. (Irod. : II. 400.)

Rassegna Bibliografica Della Letteratura Italiana. 1912. évf. 78—79. l. — *P. E. Pavolini* dicsérettel ismerteti Erdős Renée Fioretti-fordítását (Budapest, 1911.), megemlékezve az Ehrenfeld-kódex Szent Ferenc-legendájáról is.

Revue Germanique. 1913. évf. 2. sz. — *Kont Ignác* ismertetései a köv. művekről: Philologiai dolgozatok a magyar-német érintkezésekről, szerk. Gragger Róbert; Thienemann Tivadar: Német és magyar nyelvújító törekvések; Csáki Richárd: Honterus János német iratai; Bayer József: Schiller drámái a régi magyar színpadon és irodalmunkban; Magyar Shakespeare-tár 1911. évf., szerk. Bayer József; Gragger Róbert: Lenau és Fontane.

Revue de Hongrie. 1913. évf. 4. sz. — *Császár Elemér: Alexandre Kisfaludy et la littérature française.* Francia kiadása a Beöthy-Emlékkönyvben (1908) megjelent hasonló című értekezésnek.

Sárospataki Református Lapok. 1913. évf. 18. sz. — *Gulyás József: Thaly Kálmán becsülete.* Cikkíró nem tudja elhinni, hogy Thaly Kálmán, a kálvinista professor, a saját verseit csempészte be a kuruc költemények közé. Bízik benne, hogy a nyomtalanul eltűnt kéziratok előkerülnek. Azt azonban elismeri, hogy pl. a Bujdosó Rákóczin nagyon is meglátszik Thaly kezenyoma. «De azért őt nem kell nagyon elitélnünk, hiszen pl. Kossuth is mindig kistilizálta a beküldött tudósításokat... Az ő bűnében osztoznak mások is. Erdélyi János sokszor csiszolt a gyűjtött népdalokon, ugyanezt tették Toldy, Arany László, Gyulai Pál is.»

Századok. 1913. évf. 4. sz. — *Leffler Béla* ismerteti August Hartmann kötetét (*Historische Volkslieder und Zeitgedichte. II. Band. 1910*), mely számos magyar vonatkozású német történeti népeéneket tartalmaz. (XVII. század.)

Turul. 1912. évf. 4. sz. — *Bay Ilona: Adalék a Kazinczi és Alsóreg-meczi Kazinczy-család történetéhez.* Pótlás Váczy János tanulmányához. (V. ö. Irod. : I. 345., 496.)

Uránia. 1913. évf. 5. sz. — *Gyöngyösy László: Gyöngyösi István közpályája* (II.). 1675-ben a vármegyei tisztújító gyűlésen Gyöngyösy neve is ott van az alispánjelöltek sorában, ekkor azonban még nem választják meg. 1681-ben évi országgyűlésen Gömör vm. követje volt. 1683-ban megint jelölik alispánnak, de ismét mást választanak meg. Gyöngyösy ekkor már kuruc érzelmű. 1682-ben megyéje megbizásából követül megy Thököly Imréhez. 1687-ben Karaffával tárgyal a szállítás és élelmezés ügyében. 1686-ban első alispánnak választják. Az 1687-diki országgyűlésre megint követül küldik. Hat évig volt egyhuzamban alispán. 1700-ban újból meg-

választják. Ugyanekkor az írásbeli munkától felmentik, erre külön díjazással Gábor nevű fiát rendelték melléje. 1704 júl. 24-én meghalt Gy. — *Rácz Lajos: Erdélyi János Sárospatakon* (II.). Szerző dolgozata e részében Erdélyi irodalmi műveinek ismertetése után a jeles kritikus magánviszonyairól is megemlékezik. Erdélyi tanári fizetése Patakon 1851-ben 900 pengő forint volt, mely összeg később 945 forintra emelkedett. Anyagi helyzete szűkös voltánál inkább bántotta egyik tanártársa áskálódása. Az efféle kollektivitásért bőven kápothta őt a családi élet melegén kívül barátainak igaz szeretete. Legbensőbb bizalmasa Hogedüs László sárospataki lelkész, de gyakran megfordult házában Szemere Miklós a költő is. Erdélyi J. 1868 jan. 23-án halt meg. — *Gulyás Károly: Bolyai Farkas festményeit* ismerteti. — *Elek Oszkár* Császár Elemérnek Katona Lajosról írt munkáját bírálja. (Irod. : II. 293.)

Vasárnapi Ujság. 1913. évf. 17. sz. — *Sebestyén Gyula: A konstantinápolyi rovásírásos magyar nyelvemlék 1515-ből.* Dernschwam János 1553—1555-ik évi törökországi útjáról írt kéziratot naplójában (az augsburgi Fugger-levéltár tulajdona) található felirat-másolatok közt van egy, melyet valamely konstantinápolyi nyilvános szállás faláról másolt. Ebben a székely rovásírás egy emléke van megőrizve. Babinger Ferenc würzburgi tudós és Thomsen Vilmos kopenhágai egyetemi tanár közvetítésével jutott el ez emlék másolata Sebestyénhez. Az ő olvasása szerint a rovásírásos szöveg így hangzik: Ezer öczáz tizenöt esztendőben irták eszt. László király öt kevetét várattak et (=itt). Bilaji Berlabás kető esztendejik it valt nem tön császár. Keteji Székel Tamás írta ezeket. Szel(im tör)ök császár itet (=ütött) bé száz lóval.

Zeitschrift Für Den Deutschen Unterricht. 1913. évf. 4. sz. — *R. F. Arnold* összeállítja a földrajzi korlátozással megírt helyi irodalomtörténetek bibliographiáját. A magyarországi német irodalomra vonatkozó adatok Österreich és Siebenbürgen címszók alatt találhatók.

Zeitschrift Für Katholische Theologie. 1913. évf. 2. sz. — *A. Krösz* ismerteti Veress Endre Fontes Rerum Transsylvanicarum c. kiadványának első kötetét. — *S. Bernhard* röviden ismerteti Vargha Damján Speculum Humanæ Salvationis és a magyar codexirodalom c. tanulmányát.

Zeneközlöny. 1913. évf. 17. sz. — *Hubay Jenő: Petőfi befolyása a magyar zenére.* Petőfi volt az első magyar költő, aki nagy tevékenységre ösztönözte a hazai zeneszerzőket, sőt még most is folytonosan ihleti őket. Megjelenése a népdal megzenésítésének fejlődésére egyenesen korszakalkotó hatású.